

COP (Tərəflər Konfransı)

Ölkə	Sessiya	Konfrans
Bakı, Azərbaycan	COP29	BMT-nin İqlim Dəyişikliyi Konfransı <i>[noyabr 2024]</i>
Dubay, Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri	COP28	BMT-nin İqlim Dəyişikliyi Konfransı <i>[noyabr-dekabr 2023]</i>
Şarm əl-Şeyx, Misir	COP27	Şarm əl-Şeyx İqlim Dəyişikliyi Konfransı <i>[noyabr 2022]</i>
Qlazqo, Böyük Britaniya və Şimali İrlandiya Birləşmiş Krallığı	COP26	Qlazqo İqlim Dəyişikliyi Konfransı <i>[oktyabr-noyabr 2021]</i>
Madrid, İspaniya	COP25	BMT-nin İqlim Dəyişikliyi Konfransı <i>[dekabr 2019]</i>
Katovitse, Polşa	COP24	Katovitse İqlim Dəyişikliyi Konfransı <i>[dekabr 2018]</i>
Bonn, Almaniya	COP23	BMT-nin İqlim Dəyişikliyi Konfransı <i>[noyabr 2017]</i>
Mərrakeş, Mərakeş	COP22	Mərrakeş İqlim Dəyişikliyi Konfransı <i>[noyabr 2016]</i>
Paris, Fransa	COP21	Paris İqlim Dəyişikliyi Konfransı <i>[noyabr 2015]</i>

Lima, Peru	COP20	Lima İqlim Dəyişikliyi Konfransı <i>[dekabr 2014]</i>
Varşava, Polşa	COP19	Varşava İqlim Dəyişikliyi Konfransı - <i>[noyabr 2013]</i>
Doha, Qətər	COP18	Doha İqlim Dəyişikliyi Konfransı <i>[noyabr 2012]</i>
Durban, Cənubi Afrika	COP17	Durban İqlim Dəyişikliyi Konfransı <i>[noyabr 2011]</i>
Kankun, Meksika	COP16	Kankun İqlim Dəyişikliyi Konfransı <i>[noyabr 2010]</i>
Kopenhagen, Danimarka	COP15	Kopenhagen İqlim Dəyişikliyi Konfransı <i>[dekabr 2009]</i>
Poznan, Polşa	COP14	Poznan İqlim Dəyişikliyi Konfransı <i>[dekabr 2008]</i>
Bali, İndoneziya	COP13	Bali İqlim Dəyişikliyi Konfransı <i>[dekabr 2007]</i>
Nayrobi, Keniya	COP12	Nayrobi İqlim Dəyişikliyi Konfransı <i>[noyabr 2006]</i>
Monreal, Kanada	COP11	Monreal İqlim Dəyişikliyi Konfransı <i>[dekabr 2005]</i>
Buenos-Ayres, Argentina	COP10	Buenos-Ayres İqlim Dəyişikliyi Konfransı <i>[dekabr 2004]</i>
Milan, İtaliya	COP9	Milan İqlim Dəyişikliyi Konfransı <i>[dekabr 2003]</i>
Yeni Dehli, Hindistan	COP8	Yeni Dehli İqlim Dəyişikliyi Konfransı <i>[oktyabr 2002]</i>
Mərakeş, Mərakeş	COP7	Mərakeş İqlim Dəyişikliyi Konfransı <i>[oktyabr 2001]</i>
Bonn, Almaniya	COP6-2	Bonn İqlim Dəyişikliyi Konfransı <i>[iyul 2001]</i>
Haaqa, Niderland	COP6	Haaqa İqlim Dəyişikliyi Konfransı <i>[noyabr 2000]</i>
Bonn, Almaniya	COP5	Bonn İqlim Dəyişikliyi Konfransı <i>[oktyabr 1999]</i>

Buenos-Ayres, Argentina	COP4	Buenos-Ayres İqlim Dəyişikliyi Konfransı <i>[noyabr 1998]</i>
Kioto, Yaponiya	COP3	Kioto İqlim Dəyişikliyi Konfransı <i>[dekabr 1997]</i>
Cenevrə, İsveçrə	COP2	Cenevrə İqlim Dəyişikliyi Konfransı <i>[iyul 1996]</i>
Berlin, Almaniya	COP1	Berlin İqlim Dəyişikliyi Konfransı <i>[mart-aprel 1995]</i>

COP1, Berlin, 1995

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının ilk İqlim dəyişikliyi konfransı 1995-ci il martın 28-dən aprelin 7-dək Berlində keçirilib. Həmin tarixdə 160 dövlətin nümayəndələri istixana qazı emissiyalarının azaldılmasını müzakirə etmək üçün Tərəflərin birinci Konfransı üçün Berlində bir araya gəliblər. Sessiyada Berlin Mandatı imzalanıb. Ona əsasən Əlavə I ölkələri BMT-nin İqlim Dəyişikliyi üzrə Çərçivə Konvensiyasının məqsədlərinə nail olmaq üçün şərtləri razılaşdırmaq və istixana qazlarının emissiyalarının azaldılması üçün konkret hədəflər müəyyən edəcək vahid hüquqi qüvvəyə malik sənəd üzərində işə başlamaq barədə razılığa gəliblər.

COP2, Cenevrə, 1996

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının 2-ci İqlim Dəyişikliyi Konfransı (COP2) 1996-cı il iyulun 8-dən

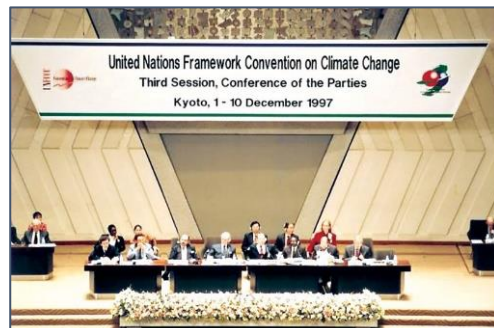

iyulun 19-dək Cenevrədə keçirilmişdir. Konfransda 147 ölkədən 948 nümayəndə, müxtəlif QHT-lərin (qeyri-kommersiya təşkilatlarının) 533 nümayəndəsi və 155 müşahidəçi iştirak etmişdir. Sessiyanın vacib nailiyyəti inkişaf etməkdə olan ölkələrin istixana qazı emissiyaları üçün kəmiyyət həddinin müəyyən edilməsini tanıması oldu. Sessiyanın yekun sənədi olan

Nazirlər Bəyannaməsi 18 iyulda elan edildi və əsasən ABŞ-ın qlobal iqlim dəyişikliyi probleminə dair fikirlərini əks etdirdi. Bu bəyannamədə üç əsas məqam qeyd edildi: İqlim Dəyişikliyi üzrə Hökumətlərarası Panelin əlavə tədqiqatının nəticələri qəbul edildi, ölkələri istixana qazı emissiyalarının azaldılması üçün hüquqi cəhətdən məcburi hədəflər qəbul etməyə çağırıldı, lakin bu emissiyaların parametrlərini müəyyən bir dövlətin iqtisadi vəziyyətindən asılı olaraq daha çevik şəkildə təyin etmək qərara alındı.

COP3, Kioto, 1997

BMT-nin İqlim Dəyişmələri üzrə Çərçivə Konvensiyasının Tərəflər Konfransının 3-cü sessiyası (COP3) 1-11 dekabr 1997-ci il tarixlərində Yaponiyanın Kioto şəhərində keçirilmişdir. Onun ən vacib nəticəsi 37 ən sənayeləşmiş ölkəni istixana qazı emissiyalarını azaltmağa məcbur edən Kioto Protokolunun imzalanması oldu. Sənəd diferensiaslaşdırılmış məsuliyyət prinsipləri əsasında yaradılmışdır: o, müxtəlif iqtisadi inkişaf səviyyələrinə malik ölkələrin fərqli imkanlarını tanıyır və bazarın tənzimlənməsinin çevik mexanizmini - kvota ticarətini, həmçinin birgə icra və təmiz inkişaf layihələrini nəzərdə tuturdu. **Birləşmiş Millətlər Təşkilatının İqlim Dəyişmələri Haqqında Çərçivə Konvensiyasının Kioto Protokolu** 2005-ci il fevralın 16-da qüvvəyə minmişdir.

COP4, Buenos Ayres, 1998

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının 4-cü İqlim Dəyişikliyi Konfransı (COP4) 2-14 noyabr 1998-ci il

tarixlərində Buenos Ayresdə keçirilib. Konfransda Kiotoda həll olunmamış qalan məsələlərin yekunlaşacağı gözlənilirdi. Ancaq bu məsələlər üzrə razılıq əldə etmək mürəkkəb olduğundan tərəflər Kioto Protokolunun həyata keçirilməsi mexanizmlərini işləyib hazırlamaq üçün 2 illik “Fəaliyyət Planı” qəbul etdilər. Konfransda Argentina

və Qazaxıstan istixana qazı emissiyalarının azaldılması öhdəliyini üzərinə götürmək öhdəliyini ifadə etdilər. Argentina və Qazaxıstan Əlavə 1 siyahısında olmadığı halda bu addımı atan ilk ölkələr idi.

COP5, Bonn, 1999

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının 5-ci İqlim Dəyişikliyi Konfransı (COP5) 25 oktyabr - 5 noyabr 1999-cu il tarixləri arasında Almanyanın Bonn şəhərində keçirilib. Beynəlxalq iqlim dəyişikliyi danışıqlarının yekunu Almanyanın Bonn şəhərində İqlim Dəyişikliyi üzrə Çərçivə Konvensiyasının (FCCC) Tərəfləri və Amerika Birləşmiş Ştatlarının 1997-ci il Kioto Protokolunun tam fəaliyyətini təşkil etmək üçün bir araya gəldiyi zaman başladı. Konfransda əsas məqsəd Kiotoda başlanmış mühüm işi başa çatdırmaq üçün lazımı irəliləyişə nail olmaq idi.

COP 6, Haaqa, 2000

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının 6-cı İqlim Dəyişikliyi Konfransı (COP6) 13-25 noyabr 2000-ci il tarixlərində Hollandiyanın Haaqa şəhərində keçirildi. Konfransda aparılan müzakirələr tez bir zamanda mühüm siyasi məsələlər üzrə yüksək səviyyəli debata çevrildi. Bunlara ABŞ-ın meşələrdə və əkinçilik sahələrində karbon “batırmalarını” kreditləşdirmək təklifi ilə bağlı əsas müzakirələr daxil edilmişdi. Bununla da ABŞ emissiyaların azaldılmasının əhəmiyyətli bir hissəsini kompensasiya etmək, inkişaf etməkdə olan ölkələrin iqlim dəyişikliyinə mənfi təsirlərinin

öhdəsindən gəlmək üçün necə maliyyə yardımı ala biləcəkləri barədə nəticələrə gəldi.

COP6-nın son saatlarında ABŞ və bəzi Aİ ölkələri, xüsusilə Böyük Britaniya arasında bəzi kompromislər əldə olunsada, Danimarka və Almaniyanın başçılıq etdiyi Aİ ölkələri güzəştə getməyi rədd etdi. Bununla da Haaqa danışıqları iflasa uğradı. COP6-nın prezidenti Yan Pronk danışıqların sonradan davam etdiriləcəyi barədə fikirlər yekunlaşmadan COP6-nı dayandırdı. Daha sonra COP 6 iclaslarının iyulun ikinci yarısında Almaniyanın Bonn şəhərində davam etdiriləcəyi açıqlandı.

COP 6-2, Bonn, 2001

COP6 danışıqları 17-27 iyul 2001-ci il tarixlərində Almaniyanın Bonn şəhərində davam etdirildi və Haaqada münaqişəyə səbəb olan fikir ayrılıqlarının həllində çox az irəliləyiş əldə edildi. Lakin bu görüş Corc Buş ABŞ prezidenti olduğdan və 2001-ci ilin martında Kioto protokolunu rədd etdikdən sonra baş tutdu. Nəticədə bu görüşdə iştirak edən ABŞ nümayəndə heyəti Protokolla bağlı danışıqlarda iştirakdan imtina edərək görüşdə müşahidəçi rolunu öz üzərinə götürməyə üstünlük verdi. Digər partiyalar əsas məsələləri müzakirə edərkən, görüşdən əvvəl gözləntilərin az olmasını nəzərə alaraq əksər müşahidəçilərin təəccübünə səbəb olan siyasi məsələlər üzrə razılıq əldə olundu.

COP7, Mərakeş, 2001

BMT-nin İqlim Dəyişmələri üzrə Çərçivə Konvensiyasının Tərəflər Konfransının 7-ci sessiyası

(COP7) 2001-ci il 29 oktyabr - 10 noyabr tarixləri arasında Mərakeşdə keçirildi. Sessiya iştirakçıları Buenos-Ayres Fəaliyyət Planı üzərində işi tamamlayıb, əksər əməliyyat təfərrüatlarını yekunlaşdırıb və ölkələr üçün Kioto Protokolunu ratifikasiya etmək üçün zəmin hazırlamışdılar. Tamamlanmış qərarlar paketi “Mərakeş Sazişi” kimi tanınır. COP7 bir neçə vacib qərarın o cümlədən İqlim Dəyişikliyi üzrə Çərçivə

Konvensiyası tərəfləri üçün emissiya kvotalarının ticarət mexanizminin və onun həyata keçirilməsi planının qəbul edilməsi ilə nəticələndi.

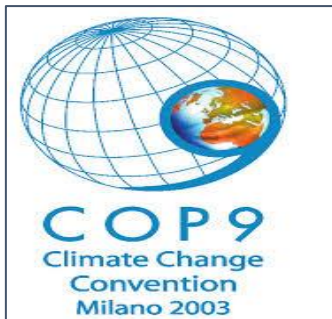
COP 8, Yeni Dehli, 2002

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının 8-ci İqlim Dəyişikliyi Konfransı (COP8) 2002-ci il 23 oktyabr – 1 noyabr tarixləri arasında Hindistanın Yeni Dehli şəhərində keçirilib. Konfransda əldə edilən əsas uğur “Dehli Nazirlər Bəyannaməsi”nin qəbul edilməsi oldu. Bəyannamədə digər məsələlərlə yanaşı, inkişaf etmiş ölkələr texnologiyanın ötürülməsi və iqlim dəyişikliyinə inkişaf etməkdə olan ölkələrə təsirini minimuma endirmək üçün səy göstərməyə çağırılırdı.

COP9, Milan, 2003

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının 9-cu İqlim Dəyişikliyi Konfransı (COP9) 2003-cü il 1-12 dekabr

tarixləri arasında İtaliyanın Milan şəhərində keçirilib. Konfransda tərəflər 2001-ci ildə COP7-də yaradılmış Uyğunlaşma Fondundan inkişaf etməkdə olan ölkələrin iqlim dəyişikliyinə daha yaxşı uyğunlaşmasını dəstəkləmək üçün istifadə etmək barədə razılığa gəliblər. Fond, həmçinin texnologiya transferi vasitəsilə potensialın artırılması üçün də istifadə olunub. Konfransda tərəflər, həmçinin Əlavə 1 siyahısına daxil olmayan 110 ölkənin təqdim etdiyi ilk milli hesabatları nəzərdən keçirmək barədə razılığa gəliblər.

COP10, Buenos Ayres, 2004

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının 10-cu İqlim Dəyişikliyi Konfransı (COP10) 2004-cü il dekabrın 6-dan 17-dək Argentinanın paytaxtı Buenos-Ayresdə keçirilib. Tərəflər BMT-nin İqlim Dəyişmələri üzrə birinci Konfransından sonra əldə edilmiş uğur və iqlim dəyişikliyinə azaldılmasına xüsusi diqqət yetirməklə gələcək problemləri müzakirə ediblər. İnkişaf etməkdə olan ölkələri iqlim dəyişikliyinə daha yaxşı uyğunlaşmağa təşviq etmək üçün Buenos-Ayres

Fəaliyyət Planı qəbul edilib. Sessiyada Eritreyada Külək Enerjisi Tətbiqləri (UNDP) və Kubada bərpa olunan enerjiyə əsaslanan müasir enerji xidmətlərinin istehsalı və çatdırılması layihələrinin əsası qoyuldu. Tərəflər həmçinin ilkin öhdəlik müddəti başa çatdıqda 2012-ci ildən sonra emissiyaların azaldılması öhdəliyinin necə bölüşdürüləcəyi ilə bağlı post-Kioto mexanizmini müzakirə ediblər.

COP11, Monreal, 2005

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının 11-ci İqlim Dəyişikliyi Konfransı (COP11) 2005-ci il noyabrın 28-

dən dekabrın 9-dək Kanadanın Kvebek ştatının Monreal şəhərində keçirilib. Konfransa 1997-ci ildə Kiotoda keçirilən ilk görüşdən sonra Kioto Protokoluna Tərəflərin ilk Görüşü (MOP1) də daxil idi. Konfrans çərçivəsində qəbul edilən “Monreal Fəaliyyət Planı” Kioto Protokolunun müddətini 2012-ci il bitmə tarixindən sonra uzatmaq və istixana qazı emissiyalarını daha da azaltmaq üçün danışıqlar aparmaq məqsədi ilə protokolun təxirə salınmadan uzadılması üçün danışıqlara

başlayan razılaşma idi.

COP12, Nayrobi, Keniya, 2006

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının 12-ci İqlim Dəyişikliyi Konfransı (COP12) 2006-cı il 6-17 noyabr tarixlərində Keniyanın paytaxtı Nayrobidə keçirilib. Konfransda COP12 çərçivəsində inkişaf etməkdə olan ölkələrə dəstək və təmiz inkişaf mexanizmi daxil olmaqla bəzi addımlar atıldı. Tərəflər inkişaf etməkdə olan ölkələrin iqlim dəyişikliyinə uyğunlaşmasını dəstəkləmək üçün beşillik iş planı qəbul etdilər. Bununla yanaşı Uyğunlaşma Fondu üçün prosedur və üsulları razılaşdırdılar, təmiz inkişaf mexanizmi üçün layihələrin hazırlanması barədə də razılığa gəldilər.

COP13, Bali, İndoneziya, 2007

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının 13-cü İqlim Dəyişikliyi Konfransı (COP13) 2007-ci il

dekabrın 3-dən dekabrın 15-dək İndoneziyanın Bali adasında yerləşən Beynəlxalq Konfrans Mərkəzində keçirilib. Balidə əsas diqqət uzunmüddətli əməkdaşlıq və Kioto Protokolunun ilk öhdəlik dövrünün bitdiyi 2012-ci ildən sonrakı dövrə yönəlmişdi. Konfransın əsas mövzusu 150-dən çox qlobal şirkətin biznes liderlərindən ünvanlanan Bali Bəyannaməsi oldu.

COP14, Poznan, 2008

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının 14-cü İqlim Dəyişikliyi Konfransı (COP14) 2008-ci il 1-12 dekabr tarixləri arasında Polşanın Poznan şəhərində keçirilib. Konfransda Bali fəaliyyət planının irəliləyişinə dair qərarlar qəbul edildi, "yaşıl" texnologiyaların işlənilib hazırlanması və ötürülməsi, inkişaf etməkdə olan ölkələrə yardım göstərilməsi ilə bağlı qərarlar qəbul edildi. İclasda Beynəlxalq Atom Enerjisi Agentliyi iqlim dəyişikliyinin təsirinin azaldılmasında nüvə enerjisinin rolu haqqında məlumat təqdim edib.

COP15, Kopenhagen, 2009

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının 15-ci İqlim Dəyişikliyi Konfransı (COP15) 2009-cu il 7-18 dekabr

tarixlərində Danimarkanın paytaxtı Kopenhagendə keçirilib. Konfransda Bali Yol Xəritəsinə əsasən, 2012-ci ildən sonra iqlim dəyişikliyinə azaldılması üçün çərçivə haqqında razılaşma əldə edilməli idi. Konfransın əsas nəticəsi emissiyaların əhəmiyyətli dərəcədə azaldılmasına dair öhdəlik götürməklə qlobal temperatur artımını məhdudlaşdırmaq və inkişaf etməkdə olan ölkələrə iqlim dəyişikliyi ilə mübarizə aparmağa kömək etmək üçün Kopenhagen

Sazişi kimi tanınan siyasi razılaşma oldu. Saziş temperatur artımlarının 2°C-dən aşağı saxlanmasına dair elmi vəziyyəti tanıyır, lakin bu hədəf üçün əsas göstəricini və ya hədəfə çatmaq üçün tələb olunan emissiyaları azaltmaq üzrə öhdəlikləri ehtiva etmirdi. Sazişin bir hissəsi inkişaf etməkdə olan ölkələrin iqlim dəyişikliyinə uyğunlaşmasına kömək etmək üçün gələcək üç il ərzində onlara 30 milyard ABŞ dolları və 2020-ci ilə qədər hər il 100 milyard ABŞ dolları məbləğində yardım nəzərdə tuturdu.

COP 16, Kankun, 2010

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının 16-cı İqlim Dəyişikliyi Konfransı (COP16) 2010-cu il 29 noyabr və 10 dekabr tarixləri arasında Meksikanın Kankun şəhərində keçirilib. Konfransın əsas nəticəsi iştirakçı dövlətlər tərəfindən qəbul edilmiş, böyük “Yaşıl İqlim Fondu” və “İqlim Texnologiyaları Mərkəzi” və şəbəkənin yaradılmasını tələb edən saziş oldu. Sazişdə qeyd edilir ki, iqlim sistemində istiləşmə elmi şəkildə təsdiqlənib. 20-ci əsrin ortalarından bəri qlobal orta temperaturda müşahidə olunan artımın çox hissəsi antropogen istixana qazlarının konsentrasiyalarında müşahidə edilən artımla bağlıdır. Razılaşma həmçinin qəbul edir ki, qlobal orta temperatur artımını sənayedən əvvəlki səviyyədə 2°C-ə endirmək üçün qlobal istixana qazları emissiyalarında dərin azalmalara ehtiyac var. Tərəflər buna nail olmaq üçün elmi əsaslarla ədalətli şəkildə təcili tədbirlər görməlidirlər. Qeyd olunur ki, iqlim dəyişikliyinə həlli aşağı karbonlu cəmiyyətin qurulması istiqamətində paradiqma dəyişikliyi tələb edir.

COP17, Durban, 2011

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının 17-ci İqlim Dəyişikliyi Konfransı (COP17) karbon emissiyalarını

məhdudlaşdırmaq üçün yeni müqavilə yaratmaq məqsədi ilə 2011-ci il 28 noyabr -11 dekabr tarixləri arasında Cənubi Afrikanın Durban şəhərində keçirilib. Konfrans çərçivəsində razılaşma əldə edilmədi, lakin 2015-ci ilə qədər bütün ölkələri əhatə edən hüquqi qüvvəyə malik sazişin bağlanması və 2020-ci ildə qüvvəyə minməsi qərara alındı. İdarəetmə çərçivəsi kimi

qəbul edilmiş Yaşıl İqlim Fondunun yaradılmasında da irəliləyiş əldə edildi. Fondun yoxsul ölkələrin iqlim təsirlərinə uyğunlaşmasına kömək etmək üçün hər il 100 milyard dollar ayırması müəyyənləşdirildi.

COP18, Doha, 2012

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının 18-ci İqlim Dəyişikliyi Konfransı (COP18) 1992-ci il 26 Noyabr-8 Dekabr tarixləri arasında Dohada keçirilib. Konfransda 2012-ci ilin sonunda başa çatmalı olan Kioto Protokolunun ömrünün 2020-ci ilə qədər uzadılması və 2011-ci il Durban Platformasının təsdiqlənməsi razılaşdırılıb. Bu o deməkdir ki, Protokolun varisi 2015-ci ilə qədər hazırlanacaq və 2020-ci ilə qədər həyata keçiriləcəkdir. Konfransda qəbul edilən bəyanatlara ilk dəfə olaraq zəngin ölkələrin karbon emissiyalarını azaltmadıqlarına görə digər ölkələr qarşısında maliyyə məsuliyyəti daşıya biləcəkləri haqqında prinsipial razılaşma daxil edilib. Konfrans çərçivəsində “Doha Climate Gateway” (Doha İqlim Portalı) adlı sənədlər paketi hazırlandı.

COP19, Varşava, 2013

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının 19-cu İqlim Dəyişikliyi Konfransı (COP19) 2013-cü il 11-23 noyabr

tarixlərində Polşanın paytaxtı Varşavada keçirilib. Konfrans nümayəndələri bu toplantılarda qlobal iqlim sazişi istiqamətində danışıqları davam etdiriblər. COP19-da iştirak edən bəzi ölkələr çirklənmə ilə bağlı bəyan edilmiş hədəflər üzrə zəif nəticələrə görə tənqid edildi. Amerika Birləşmiş Ştatları CO2 emissiyalarını 2005-ci illə müqayisədə 2012-ci ildə 11,8 faiz azaltsa da, digərləri

eyni nəticə göstərməyi bacarmamışdı.

Sessiya bütün dövlətləri tullantıları azaltmağa mümkün qədər tez - 2015-ci ilin birinci rübünə qədər başlaması barədə razılığa gətirib çıxardı. Nəzərdə tutulan “milli miqyasda müəyyən edilmiş töhfələr” termini Sinqapurun təklifi ilə Varşavada təqdim edilib. Həmçinin Varşava Beynəlxalq Mexanizmi də burada irəli sürülüb.

COP20, Lima, 2014

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının 20-ci İqlim Dəyişikliyi Konfransı (COP20) 2014-cü il 1-12 dekabr tarixlərində Perunun paytaxtı Limada keçirilib. Konfransın ümumi məqsədi qlobal temperatur artımını indiki səviyyələrdən 2 dərəcə ilə məhdudlaşdırmaq üçün istixana qazı emissiyalarını (İQ) azaltmaq idi. Konfrans çərçivəsində Aİ də müəyyən hədəflərini diqqətə çatdırdı. Bildirdi ki, 1990-cı ilin karbon istehsalı ilə müqayisədə 2030-cu ilə qədər emissiyaları qanuni olaraq 40 faiz azaltmağı hədəfləyir. COP20 Paris Sazişinə doğru danışıqlarda irəliləyişi daha da artıran "İqlim dəyişikliyi ilə bağlı Lima Çağırışı"nı qəbul etdi.

COP21, Paris, 2015

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının 21-ci İqlim Dəyişikliyi Konfransı (COP21) 2015-ci il 30 noyabr - 12

dekabr tarixlərində Parisdə keçirilib. 21-ci sessiyanın mühüm nəticəsi Paris Sazişi oldu. Sazişin məqsədi atmosferə karbon qazı tullantılarını azaltmaq və ekoloji baxımdan sabit gələcəyə yol açmaqdır. Sazişdə təsbit olunmuş öhdəliyə görə, qlobal temperatur artımını Selsi şkalası üzrə 1,5 dərəcə səviyyəsində saxlamaq vəd edilir. İndiyədək sazişi 197 ölkə imzalayıb, onlardan 192-si

ratifikasiya edib. Paris Sazişi qəbul edilməsindən bir ildən az müddətdə qüvvəyə minən ilk qlobal saziş idi. Razılaşma həm də 2030 Dayanıqlı İnkişaf Məqsədləri (DİM) çərçivəsində daha sabit, daha sağlam planet, daha ədalətli cəmiyyətlər və daha canlı iqtisadiyyatları olan bir dünya yaratmaq üçün mühüm fürsətdir.

COP22, Mərakeş, 2016

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının 22-ci İqlim Dəyişikliyi Konfransı (COP22) 2016-cı il 7-18 noyabr tarixlərində Mərakeşdə keçirilib. Konfransın məqsədi iqlim dəyişikliyi ilə mübarizə planlarını müzakirə etmək və Paris Sazişinin həyata keçirildiyini göstərmək idi. İyirmi ikinci sessiyanın əsas mövzuları inkişaf etməkdə olan ölkələrdə xüsusilə aktual olan içməli su çatışmazlığı problemi, su ehtiyatlarının dayanıqlı idarə olunması məsələləri olub. Paris Sazişinin tətbiqi yolları COP22-nin gündəmində idi. Tərəflər 2020-ci ilə qədər inkişaf etməkdə olan ölkələrə hər il 100 milyard dollar yardım edilməsi məqsədinə nail olmaqda maliyyə donorlarının əldə etdiyi uğuru alqışladılar.

COP23, Bonn, 2017

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının 23-cü İqlim Dəyişikliyi Konfransı (COP23) 2017-ci il 6-17 noyabr

tarixində Almaniyanın Bonn şəhərində keçirildi. Konfransın məqsədi iqlim dəyişikliyi ilə mübarizə planlarını, o cümlədən Paris Sazişinin 2020-ci ildə qüvvəyə mindikdən sonra necə işləyəcəyi ilə bağlı təfərrüatları müzakirə etmək və həyata keçirmək idi. Paris Sazişinin praktikada tətbiqini müəyyən edən Paris Qaydaları Kitabı üzrə əhəmiyyətli irəliləyiş əldə edilmişdi. 23-cü sessiyada həmçinin 2020-ci ilə qədər fəaliyyətə önəm verən "Fiji Momentum for Implementation" qərarı qəbul edildi.

COP24, Katovitse, 2018

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının 24-cü İqlim Dəyişikliyi Konfransı (COP24) 2018-ci il 2-15 dekabr tarixlərində Polşanın Katovitse şəhərində keçirilib. Konfransa Kioto Protokolunun tərəflərinin on dördüncü iclası (CMP14) və Paris Sazişinin tərəflərinin birinci iclasının üçüncü sessiyası (CMA1-3 və ya CMA1.3) daxil idi. Sessiyanın məqsədi Paris razılaşmasının tam icrasını təmin etmək idi və bu istiqamətdə razılaşmaya nail olundu. Tərəflər COP 24-də Katovitse İqlim Paketini qəbul etdilər və bu, demək olar ki, bütün Paris Sazişi İş Proqramının yekunu oldu. Konfransda həmçinin “Həmrəylik və ədalətli keçid haqqında Sileziya Bəyannaməsi” imzalanıb.

COP 25, Madrid, 2019

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının 25-ci İqlim Dəyişikliyi Konfransı (COP25) 2019-cu il 2-13 dekabr

tarixlərində İspaniyanın Madrid şəhərində Çili hökumətinin sədrliyi ilə keçirilib. Konfransda Birləşmiş Millətlər Təşkilatının İqlim Dəyişikliyi üzrə Çərçivə Konvensiyasının (UNFCCC) 25-ci Konfransı, Kioto Protokolunun Tərəflərinin 15-ci Görüşü (CMP15) və Paris Sazişi Tərəflərinin 2-ci Toplantısı (CMA2) keçirilib.

COP25-in əsas nailiyyəti ölkələrin CO2 emissiyalarının dinamikası ilə (2020-ci ildən) bağlı ikiillik hesabatların dərc edilməsi, o cümlədən Paris razılaşmasının məqsədlərinə nail olunması istiqamətində fəaliyyətlərinin beşillik nəticələrinin yekunlaşdırılması ilə bağlı qərardır.

COP26, Qlazqo, 2021

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının 26-cı İqlim Dəyişikliyi Konfransı (COP26) 2021-ci il 31 oktyabr-12 noyabr tarixində Qlazqoda keçirilib. COVID-19 pandemiyası ilə əlaqədar bir il müddətinə təxirə salınan konfrans İqlim Dəyişikliyi üzrə Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Çərçivə Konvensiyasının tərəflərinin 26-cı konfransı, 2015-ci il Paris Sazişinin tərəflərinin üçüncü görüşü və Kioto Protokolunun tərəflərinin 16-cı görüşü kimi qeyd edildi. COP26-nın nəticəsi 197 iştirakçı tərəfin nümayəndələrinin konsensusu ilə müzakirə

edilən Qlazqo İqlim Paktı oldu. Böyük Britaniyanın COP sədrliyi konfransın məqsədinin bu əsrin sonuna qədər qlobal istiləşməni 1.5°C-də məhdudlaşdırmaq olduğunu bildirdi. Qeyd olundu ki, hal-hazırda, Yer kürəsi sənaye inqilabından əvvəlki dövrlə müqayisədə artıq təxminən 1.1 dərəcə daha istidir. Əgər bir çox ölkələr öz istixana qazı emissiyalarını daha çox və sürətli azaltmaq üçün razılaşsa, qlobal istiləşməni əlavə olaraq cəmi 0.4 dərəcədə çox olmamaqla məhdudlaşdırmaq və nəzarətsiz iqlim dəyişikliyinə ən pis təsirlərindən qaçmaq mümkün olacağına ümid olunurdu.

İnkişaf etmiş ölkələrin hələ də inkişaf etməkdə olan ölkələrdə iqlim fəaliyyətini dəstəkləmək üçün vəd edilmiş illik 100 milyard ABŞ dolları məbləğində maliyyə yardımını etmədikləri nəzərə çatdırıldı. Qlazqoda “donor ölkələr” 2025-ci ilə qədər bu öhdəliklərini yerinə yetirəcəklərinə dair zəmanətlər verdilər və 2025-ci ilə qədər inkişaf etməkdə olan ölkələrin iqlim dəyişikliyinə zərərli təsirlərinə daha davamlı olmalarına kömək etmək üçün nəzərdə tutulan maliyyəni ən azı ikiqat artırmaq barədə razılığa gəldilər.

COP27, Şarm əl-Şeyx, 2022

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının 27-ci İqlim Dəyişikliyi Konfransı (COP27) 2022-ci ildə noyabrın 6-

dan 20-nə kimi Misirin Şarm əl-Şeyx şəhərində keçirilib. Konfransın əsas mövzuları iqlim dəyişmələrinə təsirlərin azaldılması, iqlim risklərinə dayanıqlılıq və uyğunlaşma, müvafiq sahənin maliyyələşdirilməsi və beynəlxalq əməkdaşlığın gücləndirilməsi olmuşdur.

COP27-nin əsas məqsədlərindən biri ölkələri emissiyaları azaltmaq və daha az inkişaf etmiş ölkələrdə texnologiyaların inkişaf etdirilməsi üçün sənayeləşmiş ölkələrin maliyyə yardımları ayırmaq öhdəliklərini gündəmə gətirmək idi. Sessiyanın diqqət mərkəzində olan məsələlərdən biri zəngin ölkələrin 2009-cu ildə götürdükleri öhdəliyə, yəni kasıb ölkələrə 100 milyard dollar yardım etmək, uyğunlaşma üçün maliyyə yardımı və Paris Sazişində “itki və zərər” olaraq adlandırılan, yəni iqlim dəyişikliyinə vurduğu dağıntılar üçün kompensasiya təmin etmək məsələsində tərəddüd etmələri idi. Konfrans iştirakçıları inkişaf etməkdə olan ölkələrdə daşqınlar, quraqlıqlar və digər iqlim fəlakətlərindən qaynaqlanan itki və zərərləri kompensasiya etmək üçün fond yaratmaq barədə razılığa gəliblər.

COP28, Dubai, 2023

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının 28-ci İqlim Dəyişikliyi Konfransı (COP28) 30 noyabr-12 dekabr tarixlərində Dubayda (BƏƏ) keçirilib. 197 ölkədən 70 min nümayəndə iki həftəlik COP28 iqlim sammitində Dubayda bir araya gəldilər.

“Qalıq yanacaqlara olan asılılığa son qoymaq tamamilə vacibdir. Qalıq yanacaqlar iqlim dəyişikliyinə ilk mənbəyidir və mən ümid edirəm ki, növbəti COP temperaturun 1,5 dərəcədən çox yüksəlməyəcəyinə

zəmanət vermək üçün uyğun olan vaxt çərçivəsində qalıq yanacaqların mərhələli şəkildə azaldılmasına qərar verə biləcəkdir,” BMT-nin baş katibi Antonio Quterreş sessiyada çıxışında qeyd edib.

Paris Sazişinin qlobal istiləşməni 1,5°C-ə qədər məhdudlaşdırmaq məqsədinə nail olmaq üçün COP28 yekun sənədində qeyd olundu ki, 2050-ci ilə qədər və ya əsrin ortalarına yaxın enerji sektoru xalis sıfır emissiyaya çatmalı və aşağı karbonlu yanacaqlardan istifadəyə nail olmalıdır.

BMT-nin İqlim Dəyişmələri Konfransının 28-ci sessiyası insanları tədbirlər, sərgi və qlobal təşəbbüslər vasitəsilə iqlim dəyişikliyi və onun təsirlərinə qarşı mübarizə istiqamətində birləşdirən platformaya çevrildi.

COP29, Bakı, 2024

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının 29-cu İqlim Dəyişikliyi Konfransı (COP29) 11-23 noyabr tarixlərində Bakıda keçirilib. BMT-nin İqlim Dəyişiklikləri üzrə Çərçivə Konvensiyasının Tərəflər Konfransının 29-cu sessiyasında (COP29) Paris Sazişinin 6-cı maddəsi tam təsdiq olunub. Bu, yüksək inteqrasiya olunmuş karbon bazarları üzrə danışıqların onillik müddətdən sonra başa çatmasıdır.

Tədbirdə inkişaf etməkdə olan ölkələrin, o cümlədən kiçik ada, ən az inkişaf etmiş və Afrika dövlətlərinin səbirsizliklə gözlədiyi İtki və Zərər Fondunun tam fəaliyyətə başlamasını təmin edən tarixi qərar qəbul olunub.

Plenar iclasda Paris Sazişinin 13-cü maddəsinə uyğun olaraq İkiillik Şəffaflıq Hesabatlarının hazırlanması, qabiliyyət quruculuğu sahəsində inkişaf etməkdə olan ölkələrə maliyyə və texniki dəstəyin göstərilməsinə dair qərar qəbul olunub. Qərar Paris Sazişinin 13-cü maddəsi ilə yaradılan Zənginləşdirilmiş Şəffaflıq Çərçivəsinin həyata keçirilməsi, o cümlədən inkişaf etməkdə olan ölkələr tərəfindən İkiillik Şəffaflıq Hesabatlarının hazırlanmasına maliyyə və texniki dəstəyin göstərilməsini ehtiva edir.

Plenar iclasın davamında yeni iqlim hədəfi qəbul olunub. Belə ki, COP29-un əsas prioriteti olan iqlim maliyyəsi üzrə Yeni Kollektiv Kəmiyyət Hədəfi qəbul olunub.

Sənədə əsasən, inkişaf etmiş ölkələrin inkişaf etməkdə olan ölkələrə iqlim fəaliyyəti üçün ildə 100 milyard ABŞ dolları məbləğində vəsaitin birgə səfərbər edilməsi məqsədinin 2035-ci ilədək ən azı 300 milyard ABŞ dollarına çatdırılması təmin ediləcək. Bu vəsait dövlət, özəl, habelə çoxtərəfli mənbələr daxil olmaqla bütün mümkün mənbələr hesabına təmin olunacaq. Sənəd inkişaf etməkdə olan ölkələri könüllülük prinsipi əsasında iqlim maliyyəsinə töhfə verməyə çağırır.